

КОНЦЕПЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ТАЛАНОВИТОСТІ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

О.О. Грищенко

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,

welitartv@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Н.В. Родіна

У сучасній психологічній науці успішність професійної діяльності пов'язується не тільки з відповідними знаннями, вміннями та навичками, не тільки з потребами, інтересами, ідеалами, установками, переконаннями та цінностями, а ще й зі специфічними здібностями та певними індивідуально-психологічними якостями, які можливо віднести до творчого потенціалу особистості. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що існуюча джерельна база з проблеми творчого потенціалу особистості представлена різноманітними теоріями та концепціями, серед яких особливого значення набувають філософські (Арістотель, Платон, М. Бердяєв, Г. Лейбниц, О. Радищев, Б. Спіноза, Ф. Шелінг, Й. Фіхте, Л. Фейербах), психологічні (Г. Адлер, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Т. Ембайл, Д. Завалишина, В. Клименко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, В. Роменець, П. Торренс, Дж. Хейс) та педагогічні (В. Андреев, Т. Баришева, І. Гриненко, О. Мороз, О. Потебня, Д. Треффінджер, К. Урбан, В. Фрицюк, Л. Шелестова, В. Мазін, Т. Сегеда) наукові підходи. Рефлексія їх фундаментальних положень стає необхідним для визначення сутнісних характеристик дефініції творчого потенціалу особистості у структурі якого знаходяться талановитість та обдарованість особистості, які відіграють першочергову роль у професійному самовизначенні та подальшій реалізації у професії. В загальному сенсі талановитість та обдарованість особистості являють собою маркери її життєдіяльності.

Проблема талановитості та обдарованості особистості є особливо актуальною у будь-якій час та у будь-якій країні в контексті економічного,

політичного, соціального та духовного розвитку держави. Пошук, навчання і виховання талановитих та обдарованих дітей і молоді завжди була і буде одним із пріоритетів державної політики, наукових досліджень. Розвиток і навчання обдарованих і талановитих дітей розв'язує нагальне завдання формування творчого потенціалу суспільства, забезпечує можливості соціального й науково-технічного поступу, подальшого розвитку науки і культури, галузей виробництва.

Виходячи із заявленої проблематики, її актуальності та недостатньої розробленості у психологічній літературі, мета статті полягає у створенні концепції емпіричного вивчення психологічних особливостей талановитої та обдарованої особистості.

Особливо цінним для нашого дослідження є розуміння сутності творчого потенціалу як інтегративної властивості особистості. Дослідники акцентують увагу на тому, що творчий потенціал це – складно структуроване утворення, окремі компоненти якого піддаються діагностиці. Рушійною силою і ядром реалізації творчого потенціалу є внутрішні фактори особистості, які є важливими чинниками саморозвитку та самореалізації особистості у соціальному середовищі. Аналізуючи науковий зміст творчого потенціалу особистості, ми дійшли висновку про те, що фундаментальні теоретичні підходи до розуміння цього філософського, психологічного та педагогічного феномену базуються на визнанні цінності талановитої та обдарованої особистості, яка виступає суб'єктом процесу життєдіяльності та рушійною силою і ядром її творчого потенціалу. Саме внутрішні фактори обдарованої та талановитої особистості є важливими чинниками її саморозвитку.

Для емпіричного вивчення талановитості та обдарованості особистості та побудови моделі, що відбиває системні закономірності її індивідуально-психологічних особливостей та внутрішніх факторів нами запропоновані наступні психодіагностичні методики:

Характеристики талановитості та обдарованості особистості – опитувальний лист для отримання інформації про її внутрішні характеристики та можливості розвитку певних талантів у соціальному середовищі;

Особистісні риси – опитувальник 16-PF Р. Кеттелла;

Особливості несвідомого – тест чорнильних плям Г. Роршаха, метод портретних виборів Л. Сонді;

Когнітивні особливості – тест структури інтелекту Р.Амтхауера.

Нижче наводиться детальний розгляд цих методик.

Опитувальник 16-PF Кеттелла 16-факторна теорія особистості Р.Б. Кеттелла [2] відноситься до диспозиційних теорій особистості. В основі диспозиційного напрямку у вивченні особистості лежать дві основні ідеї. Перша полягає в тому, що люди мають широкий набір схильностей реагувати певним чином у різних ситуаціях (тобто рис особистості). Це означає, що люди демонструють певну сталість у своїх вчинках, думках і емоціях, незалежно від перебігу часу, подій і життєвого досвіду. Друга основна ідея диспозиційного напрямку ґрунтується на тому факті, що немає двох людей, у точності схожих один на одного.

Тест чорнильних плям Г. Роршаха. Це психодіагностичний тест для дослідження особистості, створений у 1921 р. Г. Роршахом [3]. Застосовується для дослідження особистості і її особистісних порушень. Випробовуваному пропонується дати інтерпретацію десяти чорнильних плям, симетричних щодо вертикальної осі. Кожна така фігура служить стимулом для вільних асоціацій - випробовуваний повинен назвати будь-яке слово, образ або ідею, що виникає у нього. Тест заснований на припущенні, згідно з яким то, що індивід «бачить» в плямах, визначається особливостями його власної особистості, зокрема його несвідомого рівня. У психологічному висновку за результатами методики Г. Роршаха зазвичай описуються інтелектуальна і афективна сфери особистості, а також особливості міжособистісних взаємодій.

Метод портретних виборів Л. Сонді. Методика опублікована у 1939 році [4]. Випробовуваному дається завдання: вибрати в шести серіях, що складаються

з восьми окремих портретів кожна, знімки осіб, які йому здаються найбільш симпатичними або антипатичними. Портрети являють собою індивідів, що маніфестували з важким захворюванням, історія і клінічний діагноз яких відомі абсолютно точно. Кожний портрет за своєю фізіогномічною і психологічною сутністю відображає в найбільш загостреному виді прояв одного з основних восьми базисних людських потягів. Цим потягам відповідають наступні фактори методики: ерос-фактор (h), танатос-фактор (s), етичний фактор (e), моральний фактор (hy), еґо-сістола (k), еґо-діастола (p), фактор пошуку об'єкту (d) і фактор зчеплення з об'єктом (m) [4]. Практика показує, що випробувані можуть серед портретів виділити, як симпатичні, так і антипатичні.

Тест структури інтелекту Р. Амтхауера. Тест розроблявся в першу чергу для діагностування рівня загальних здібностей у зв'язку з проблемами професійної психодіагностики. Перша версія Тесту структури інтелекту Р. Амтхауера (нем. *Amthauer Intelligenz-Struktur-Test, IST*), відноситься до 1953 р., та нами застосовується у редакції 1973 року [1]. Методика як і більшість тестів структури інтелекту, базується на моделі структури інтелекту Л. Терстоуна і є швидкісним тестом, тобто, вимагає від досліджуваного проявити високу продуктивність за невеликий проміжок часу. При створенні тесту автор виходив з концепції, згідно з якою інтелект є спеціалізованою підструктурою в цілісній структурі особистості і тісно пов'язаний з іншими компонентами особистості, такими, як вольова і емоційна сфери, інтереси і потреби. Інтелект розумівся Р. Амтхауером як єдність деяких психічних здібностей, що виявляються в різних формах діяльності. У тест автором були включені завдання на діагностику наступних компонентів інтелекту: вербального, лічильно-математичного, просторового, мнемічного.

Планується, що у результаті дослідження буде визначено яким чином певні таланти, соціальне середовище та психологічні особливості сприяють розвитку різних типів особистості, які досягають більш високих результатів у порівнянні із іншими людьми у одній або декількох видах діяльності. На

наступному етапі планується проведення тренінгу по розвитку таких якостей і здійснення оцінки його ефективності.

Висновки. Показано суспільну значущість вивчення талановитості та обдарованості особистості в контексті економічного, політичного, соціального, духовного розвитку держави. Зазначено, що саме внутрішні фактори особистості є важливими чинниками у вивченні талановитості та обдарованості особистості. Визначено, що в цілому внутрішні фактори талановитості та обдарованості особистості залишаються майже невивченими. Сформульовано мету статті, яка полягає у створенні концепції емпіричного вивчення психологічних особливостей талановитої та обдарованої особистості. Запропоновано психодіагностичні методики дослідження. Визначено перспективи подальших наукових розвідок.

Література:

1. Amthauer R. *Intelligenz-Struktur-Test: IST 70 : Handanweisung für die Durchführung und Auswertung* Goettingen: Hogrefe, 1973. 57 p.
2. Cattell R. B. The dimensions of culture patterns by factorization national character. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1949. № 44. P. 443-469.
3. Rorschach H. *Psychodiagnostik : Tafeln* Bern : Hans Huber, Medizinischer Verlag, 1921. 174 s.
4. Szondi L. *Lehrbuh der experementellen Triebdiaqnostik / By Huns Huber. – Bern, 1972. 337 p.*